

Regionstyrelsen

Yttrande över slutbetänkandet Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

Regionledningskontorets förslag till beslut

Regionrådsberedningen föreslår att regionstyrelsen beslutar följande.

1. Regiondirektörens tjänsteutlåtande utgör Region Stockholms yttrande till Kulturdepartementet över slutbetänkandet Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68).
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Sammanfattning

Kulturdepartementet har remitterat slutbetänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)*, till Region Stockholm för yttrande.

Regeringen beslutade den 19 mars 2020 att tillsätta en kommitté i form av en sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset. Kommissionen har haft i uppdrag att kartlägga och granska den assimileringspolitik som svenska staten och Svenska kyrkan bedrev mot tornedalingar, kväner och lantalaiset (minoriteten) under 1800- och 1900-talen. Uppdraget har även inneburit att sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter. Kommissionen lämnar i enlighet med uppdraget förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning.

Region Stockholm har enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, samt enligt de tankar om behov för att främja försoning som kom fram i kommissionens kartläggning, ett ansvar att skydda och främja minoriteternas språk och kultur. Det sker främst inom ramen för de samråd som Region Stockholm genomför med de fem nationella minoriteterna och genom kunskapsspridning av olika slag. Region Stockholm anser att kommissionens förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning är bra.

Bakgrund

Kulturdepartementet har remitterat slutbetänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)*, till Region Stockholm för yttrande.

Regeringen beslutade den 19 mars 2020 att tillsätta en kommitté i form av en sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset. Regeringen beslutade den 23 juni 2021 om ett tilläggsdirektiv varigenom utredningstiden förlängdes till den 15 maj 2023. Enligt tilläggsdirektivet skulle ett delbetänkande lämnas den 16 maj 2022. Regeringen beslutade den 1 februari 2023 om ytterligare ett tilläggsdirektiv varigenom utredningstiden förlängdes från den 15 maj 2023 till den 15 november 2023.

Kommissionens uppdrag

Kommissionen har haft i uppdrag att kartlägga och granska den assimileringspolitik som svenska staten och Svenska kyrkan bedrev mot tornedalingar, kväner och lantalaiset (minoriteten) under 1800- och 1900-talen. Uppdraget har även inneburit att sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter.

Kommissionens arbete har inneburit att samla in och analysera intervjuer, forskarrapporter, arkivmaterial och annat material. Minoriteten har från början inkluderats i kommissionens kartläggning. Personliga berättelser är en central del i kommissionens kartläggning. Kommissionen har inledningsvis under så kallade kaffemöten informerat om uppdraget och bjudit in enskilda att bli intervjuade om erfarenheter av assimileringpolitiken.

Historisk bakgrund

Det var flera samverkande faktorer som bidrog till assimileringpolitiken. När Sverige förlorade nuvarande Finland till Ryssland 1809 blev de finskspråkiga i Tornedalen en ny slags minoritet. I takt med en växande nationalistisk ideologi blev svenska språket allt viktigare och i slutet på 1800-talet och i början på 1900-talet etablerades det folkskolor och arbetsstugor i minoritetsområdet med syfte att försvenska minoriteten. Det var ett effektivt verktyg i assimileringpolitiken. Det fanns även andra faktorer som bidrog till statens negativa och nedvärderande syn på minoriteten. De nationalistiska strömningarna i Finland och den kritik som finska nationalister riktade mot Sveriges minoritetspolitik uppfattades i Sverige som hotfull. Minoritetsområdet förknippades länge med en militär hotbild först från Ryssland och sedan från Sovjetunionen. I slutet av 1950-talet började assimileringpolitiken kritiseras. Förbudet mot att prata finska

i skolan togs bort och minoriteten fick så småningom tillgång till hemspråksundervisning. Minoriteten utropade meänkieli som ett eget språk 1988 och 1999 erkändes meänkieli som ett nationellt minoritetsspråk.

Assimileringspolitikens konsekvenser

Försvenskningsspolitiken har inneburit att minoritetens språk, kultur och identitet nedvärderats, skambelagts och osynliggjorts. Konsekvensen har blivit att meänkieli minskat i användning och inte förts vidare till nästa generation annat än i begränsad utsträckning. Som ett resultat av assimileringen är det många av dagens föräldrar som inte kan språket och därmed inte heller kan föra det vidare till sina barn. Barnen har därmed också gått miste om en del av sitt kulturella arv och sin samhörighet med gruppen. Många av dem som utsattes för assimileringsspolitiken är inte längre i livet. För att förstå dagens förhållanden behöver man ibland tala om historiska orättvisor som ”kvarlevande orättvisor”. I förhållande till minoriteten lever de kvar i form av minoritetens ärvda skam över språket, kulturen och identiteten. Staten och kyrkan har ett moraliskt ansvar att gottgöra minoriteten för den skada som blivit konsekvensen av assimileringsspolitiken. Hur den gottgörelsen och försoningen ska ske behöver ta avstamp i minoritetens behov i dag.

Kommissionens bedömning i ansvarsfrågan och förslag på åtgärder

Intervjupersonernas egna tankar om upprättelse och försoning handlar i stor utsträckning om synliggörande av och kunskapsspridning om minoriteten, dess kultur, språk och historia. Inställningen till en eventuell offentlig ursäkt från staten eller kyrkan varierar. Många menar att det allra viktigaste framöver är att meänkieli ska leva vidare. För det krävs möjligheter att använda språket praktiskt i skolan och i andra miljöer. Kommissionen gör bedömningen att för att försoning ska vara möjlig måste de historiska kränkningar som begåtts mot minoriteten erkännas. Den skada som har uppstått till följd av assimileringsspolitiken måste repareras. Försoningsprocessen behöver fortsätta långsiktigt även efter att kommissionens arbete avslutats. Kommissionens kartläggning och granskning bör därför ses som en grund för en fortsatt och långsiktig försoningsprocess.

Kommissionen lämnar i enlighet med uppdraget förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning. Kommissionen bedömer att regeringen bör ta på sig ansvaret för en fortsatt sammanhållen försoningsprocess i nära samråd med minoriteten, myndigheter och andra berörda aktörer. Kommissionen förslag till insatser som kan bidra till

upprättelse och främja försoning är strukturerade utifrån följande övergripande mål:

- Synliggörande och egenmakt
- Förverkligade och utökade rättigheter
- Språkrevitalisering och kulturfrämjande
- Stärkt nordiskt samarbete för språket.

Kommissionen anser att en försoningsprocess måste omfatta en bredd av aktörer som på olika sätt kan bidra till upprättelse och försoning.

Region Stockholms yttrande

Region Stockholm har enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ett ansvar att skydda och främja minoriteternas språk och kultur. Sedan den 1 februari 2019 är Region Stockholm förvaltningsområde för meänkieli. Det innebär att tornedalingar ska kunna använda sitt språk i kontakt med Region Stockholm som förvaltningsmyndighet, både skriftligt och muntligt, i ärenden där de är part.

Region Stockholm ser positivt på kommissionens förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning. Enligt lagstiftning och de tankar som kommit fram i kommissionens kartläggning, om att upprättelse och försoning i stor utsträckning handlar om synliggörande av och kunskapsspridning om minoriteten, dess kultur, språk och historia, har Region Stockholm ett ansvar att tillvarata tornedalingars rättigheter.

Att synliggöra och tillvarata tornedalingars rättigheter är ett arbete som redan pågår och som ständigt utvecklas inom Region Stockholm. Det sker främst inom ramen för de samråd som genomförs tillsammans med de fem nationella minoriteterna. Kunskapsspridning är en annan viktig del, bland annat genom årlig uppmärksamhet vid Tornedalingarnas nationaldag och informationsspridning om nationella minoriteters rättigheter via hemsidan, både till allmänheten och översatt information riktad till minoritetsgrupperna. Region Stockholm ger också kontinuerligt verksamhets- och projektbidrag till aktörer som på olika sätt visar och eller är en del av den tornedalska kulturen.

Ekonomiska konsekvenser

Beslutet bedöms inte medföra några ekonomiska konsekvenser för Region Stockholm.

Emma Lennartsson
Regiondirektör

Carolina Pettersson
Hållbarhetsdirektör

Beslutsunderlag

1. Sammanfattning av Som om vi aldrig funnits - exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

Beslutsexpediering

1. Kulturdepartementet

Godkänd av Emma Lennartsson, 2024-02-19